

StOKpaardje

Donateursblad van Stichting 't Oude Kinderboek
jaargang 6, nummer 4, 2010
verschijnt 4x per jaar

Colofon

Stichting 't Oude
Kinderboek
Laarstraat 31
7201 CB Zutphen
0575-545117
oudekinderboek@hetnet.nl
di t/m vrij 13.00-17.00
www.stichtingtoudekinderboek.nl
issn 1873-9474
ABN-AMRO 61 17 46 190

Redactie

Lot van den Akker
Eef Nulden
Reint Jan Terbijhe
Bram van IJperen
Paula Bömer

Comité van Aanbeveling

Bennie Jolink
Nannie Kuiper
Marieke Schriks
Jan Terlouw
Wim Hazeu

Wordt u donateur?

Dan krijgt u:

- *ontvangstbevestiging
- *donateursblad
- *gratis kopersservice
- *eindejaarsattentie

Doelstelling:

Het verzamelen, bewaren
en ter inzage geven van in
principe niet recent
verschenen kinder- en
jeugdliteratuur, in het
bijzonder uit het
Nederlandse taalgebied.

Van het bestuur

Dit nummer met als thema "vaderlandse geschiedenis" is het laatste dat u op deze manier zal bereiken. Daarmee kan een rijtje van 24 StOKpaardjes in uw kast staan. Met veel plezier hebben wij aan al die uitgaven gewerkt. Met evenveel plezier gaan wij u en vele anderen vanaf 2011 voorzien van informatie via het StOKpaardje als nieuwsbrief. De berichten in de nieuwsbrief zullen beknopt zijn. Uitvoeriger artikelen willen wij via de website iedereen ter inzage geven.

Als donateur ontvangt u ook voor het laatst een donateursattentie. Bij mij thuis hangen boven de boekenkast *Andersen, Heidi, de Zevensprong, Tijn Uilenspiegel en het rijtje boeken over Indonesië, de vijf mooie foto's van Geert de Groot*. Dit jaar heeft Peter Duijff speciaal voor u en passend bij het thema een bijzonder drukwerkje gemaakt.

Al velen van u hebben gereageerd op onze oproep om uw mailadres aan ons door te geven om daarmee de nieuwsbrief te kunnen ontvangen. Mocht u dat nog niet gedaan hebben dan graag alsnog via oudekinderboek@hetnet.nl. Heeft u geen digitale mogelijkheden belt u ons dan tijdens de openingsuren via 0575-545117.

Sinds het boekenbestand van StOK opgenomen is in de Gelderse Catalogus en in de Bicat catalogus van enkele Gelderse bibliotheken, is het aantal aanvragen voor boeken duidelijk toegenomen.

Bestuur en medewerkers van StOK wensen u en de uwen fijne feestdagen en een gezond 2011 en wij hopen u ook komend jaar weer regelmatig te mogen ontvangen.

Reint Jan Terbijhe, voorzitter StOK

Vaderlandse geschiedenis.....geschiedenis?

Is vaderlandse geschiedenis een verouderd begrip geworden, voorwerp van nostalgie, slechts interessant voor historici? Of kan het tij gekeerd, met steun uit onverwachte hoek?

Voor menig schrijver van kinderboeken is geschiedenis, geschiedenis van eigen land, noem het nationale geschiedenis, altijd een dankbare bron van inspiratie geweest. Het schoolboekje *Toen en Nu* uit 1924 had als ondertitel "Leesboek voor de geschiedenis van het vaderland voor de christelijke scholen". Ik aarzel om de term *vaderlandse geschiedenis* te gebruiken. Deze benaming zou uit de tijd zijn, stoffig, te nostalgisch, te patriottisch, te veel appelleren aan het nationale gevoel en te weinig synoniem zijn aan kritisch oordeel. Kritisch tegenover de heldendaden en glorieuze gebeurtenissen uit de eigen geschiedenis. Zeker wanneer het gaat om de benaming voor een schoolvak is er best wat te zeggen voor het schrappen van *vaderlandse*. Toch stond het vak *Vaderlandse Geschiedenis* nog tot eind jaren '50 in het rapportboekje van de Lagere School, ter onderscheid van Bijbelse- en zelfs Kerkgeschiedenis.

Cursus 19 57.1.58		Klasse 5.		
VAKKEN	1e rapport	2e rapport	Eind-rapport	Opmerkingen
Bijbelse Gesch.	8	8	8	
Kerkgesch.				
Lezen	7	7	7	
Schrijven	7	7	7	
Rekenen	7	8	8	
Nederl. Taal	7	8	8	
Vaderl. Gesch.	8	8	8	
Aardrijkskunde	8	8	8	
Kenn. d. Natuur	8	8	8	
Zingen	7	7	7	
Tekenen	7	7	7	
Nuttige Handw. Vanbuitenleren				
Lich. Oefen.	8	9	8	
Gedrag	7	7	7	
Vlijt	7	7	7	
Fransc. Taal	7	7	7	

Handtekening van Vader, Moeder of Verzorger: _____

De Klasse-Onderwijzer(es): *[Handtekening]*

1e Rapport: *[Handtekening]*

2e Rapport: *[Handtekening]*

Eindrapport: *[Handtekening]*

Het Hoofd der School: *[Handtekening]*

Bevorderd Niet bevorderd tot de 6^e klas -

In naslagwerken over genres en trefwoorden lijken *vaderlandse* en *geschiedenis* onbekende begrippen. Die hanteren *historische verhalen* als aanduiding voor het genre en *Tachtigjarige Oorlog* als trefwoord binnen dat genre. En was er niet gedoe over een canon van de vaderlandse geschiedenis t.b.v. het onderwijs? Als er echter één domein is waar *vaderlandse geschiedenis* wèl thuis-hoort, dan is dat het 'oude kinderboek'. Niet alleen vanwege zijn grote rijkdom en verscheidenheid aan historische verhalen. Oude kinderboeken over onze geschiedenis zijn eveneens de stille getuigen van een nationaal bewustzijn, gevoel of sentiment - kiest u zelf maar - dat stilaan aan het verdwijnen lijkt. Over welke kinderboeken praten we? Boeken uit de jaren tussen 1850 en 1970, pakweg de periode *Andriessen/Louwerse* tot eind Jaren '60.

Schoolplaten en filmstroken

Welke tijdvakken, gebeurtenissen en personen inspireerden onze vaderlandse schrijvers? Ik noem er een paar: de Opstand van de Batavieren tegen de Romeinen, de Tijd van ridders en graven, de Tachtigjarige Oorlog, de Vader des Vaderlands, de Zeehelden, Franse Tijd, Koloniale Tijd. Een complete lijst historische thema's en titels wordt ons moeiteloos aangereikt via de catalogus van visuele hulpmiddelen voor het onderwijs van destijds. We moeten dan denken aan de schoolplaten van *Wolters' Uitgeversmaatschappij N.V.* en aan de filmstroken van *Fibo Color Beeld-onderwijs Zeist*. Vooral de Tachtigjarige Oorlog leverde veel stof: allereerst de vrijheidsstrijd tegen de Spanjaarden, maar ook de godsdiensttwisten van protestanten en katholieken, de ontdekkingsreizen naar Indië en de daarbij behorende gevechten op zee. De Tachtigjarige Oorlog was nog vele jaren na 1945 een populair onderwerp voor kinderboeken. Hetgeen des te opvallender

is, omdat WO-II in bovengenoemde opsomming de grote afwezige is. Die valt namelijk gevoelsmatig niet onder het begrip vaderlandse geschiedenis. Objectief gezien hoort hij er natuurlijk wel bij.

Waarschijnlijk ligt hij nog niet ver genoeg achter ons. Kinderboeken over de Tweede Wereldoorlog vinden we trouwens onder het genre *oorlogsverhalen* (trefwoord *WOII*) en niet onder *historische verhalen*. Daarbij komt nog dat er vanaf eind jaren '60 historische kinderboeken met een kritischer visie en oordeel verschijnen, mede waardoor vaderlandse geschiedenis als begrip steeds meer uit de gratie raakt.

Andriessen en Louwerse

En wie waren de schrijvers van jeugdboeken over vaderlandse geschiedenis? Veel te veel om hier op te sommen. Ik volsta ermee de twee aartsvaders te memoreren: P.J. Andriessen (1815-1877) en P. Louwerse (1840-1908). Eerstgenoemde heeft met zijn 'Nederlandsch-Historische werken voor Jongelieden' eerst en vooral de historische kennis van de jeugd willen vergroten. Deze boeken (overigens best te lezen) stonden bol van jaartallen en staatkundige feiten. De schrijver had er niet de minste moeite mee zijn verhalen regelmatig te onderbreken om uitgebreid achtergrondinformatie te verstrekken. Dit komt een vlot lopende vertelling uiteraard niet ten goede. Andriessen schreef eigenlijk meer voor volwassen lezers dan voor de jeugd. Bij Louwerse was het net andersom. Minder geschiedenis, maar meer verhaal en meer historische verbeelding. *In den Franschen tijd* bevat zelfs enkele spannende verhalen! Beide auteurs waren erkende veelschrijvers. Ze schreven zowel populair-wetenschappelijke werken als 'leesboeken'. Een bekend boek van Andriessen is *De Zilveren Schaatsen*, een bewerking van *Hans Brinker or the silver skates* van Mary

Mapes Dodge. Slaat u vooral het voorwoord niet over!

Louwerse schreef de bekende *Geïllustreerde Vaderlandsche Geschiedenis voor Jong en Oud*. Ook hier is het

P. Louwerse, *Geïllustreerde Vaderlandsche Geschiedenis voor Jong en Oud*.

voorbericht lezenswaard. Dit boek en ook de historische werken van Andriessen waren opvallend rijkelijk en fraai geïllustreerd, met platen van o.a. Wetstein Pfister, Johan Braakensiek en W. Steelink.

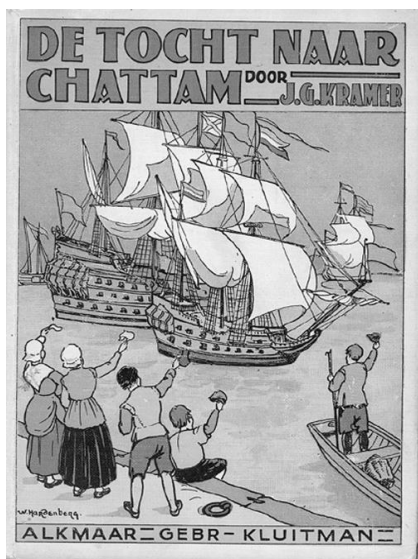
Het oude kinderboek als wapen

Ondanks een hernieuwde publieke belangstelling voor geschiedenis lijkt vaderlandse verleden tijd, een overbodige toevoeging. Ook als schoolvak is het vervangen door (Algemene) Geschiedenis. In die zin kan er een punt gezet achter de titelvraag boven dit artikel. Het Centraal Bestand Kinderboeken heeft het niet over vaderlandse geschiedenis, maar over historische verhalen, ridderverhalen en oorlogsverhalen. Een canon van de vaderlandse geschiedenis is er dan wel gekomen, maar onder de naam *Geschiedenis van Nederland*. Niettemin kan de titelvraag volmondig met 'neen' worden beantwoord: vaderlandse geschiedenis lééft nog, zij het voornamelijk op het marginale en nostalgische terrein van het oude kinderboek het oude kinderboek als wapen in de strijd tot behoud van onze vaderlandse geschiedenis.

Bram van IJperen

Geschiedenis uit jongensboeken

Op de lagere school had ik in de vierde klas een onderwijzer die prachtig kon vertellen, vooral bij de lessen 'vaderlandse geschiedenis'. Ik herinner mij spannende verhalen over de watergeuzen die de Spanjaarden te slim af waren en over de zeehelden die in de 17e eeuw de Engelsen mores leerden in spannende zeeslagen.

Het mooiste verhaal vond ik de tocht naar Chattam van admiraal De Ruyter tot vlakbij Londen. In de bibliotheek van het dorpje waar ik woonde hadden ze een boek waarin deze gebeurtenis uitvoerig werd beschreven met als hoogtepunt het doorbreken van de ketting, die de Engelsen over de Thames hadden aangebracht, door het schip van kapitein Van Brakel.

Alle boeken over gebeurtenissen uit onze geschiedenis uit die bibliotheek heb ik in die tijd verslonden. Op zaterdagavond tussen half acht en half negen kon je er terecht en mocht ik er een boek lenen. Eén per week, meer kon er thuis niet af. Favoriet waren de boeken van Sibe van Aangium over de Friese watergeus Hotse Hiddes en de verhalen over smokkelaars tijdens de

Franse overheersing door Napoleon, die zich ook in het noorden van Friesland afspeelden. Wat me zo in die verhalen trok is denk ik vooral de sfeer die Van Aangium weet te scheppen in de beschrijving van situaties en van mensen. Het is vaak 'bitter koud' en om de andere bladzijde 'hulde de wind om de boerenhoeve'. De hoofdpersoon is rechtschapen en slim, maar wordt voortdurend dwars gezeten door een sluwe verrader wiens uiterlijk geheel in overeenstemming is met zijn slechte karakter. Voor een jongen als ik herkenbare dingen in het verhaal, die duidelijkheid en houvast gaven.

In de afgelopen jaren heb ik bij korte bezoeken aan StOK telkens een of twee van die oude 'favorieten' meegenomen en ze weer met heel veel plezier gelezen. Wat me bij het lezen van de boeken over de Franse overheersing (bijv. in de *Smokkelaars van de Schans*) overkwam, was heel merkwaardig.

Uit: *De smokkelaars van de Schans*, door Sibe van Aangium. Illustraties van B.J. Brienen Jr.

Namen van Franse soldaten als Pierre en Jean sprak ik in mezelf weer op z'n Nederlands uit, 'Piere' en 'Jee-an'. Als

jongetje van negen of tien jaar ken je geen Frans en zestig jaar later word je daar weer mee geconfronteerd.

Je beseft dan ook dat de verhalen uit die boeken een grote invloed hebben gehad op je ontwikkeling. De belangstelling voor geschiedenis, die ik altijd gehad heb en waaraan ik na mijn pensionering veel aandacht kan geven, vindt naar mijn stellige overtuiging zijn oorsprong in die boeken uit mijn jeugd.

Tot slot een bijzonder voorval dat me enige tijd geleden overkwam. Het betreft het verhaal over een zestal mooie, oude zilveren borden, die de stichting waarvan ik in het bestuur zit,

in haar bezit heeft. We hadden als bestuur aan een deskundige gevraagd de waarde van deze borden te taxeren. In de toelichting die hij gaf vertelde hij dat de borden ooit het eigendom waren geweest van ene kapitein Van Brakel (inderdaad die van de tocht naar Chattam) en deel hadden uitgemaakt van het 'tafelzilver' op zijn schip dat de beroemde ketting had gebroken. Ik was het enige bestuurslid dat nog een en ander aan dit verhaal kon toevoegen.

Jan Hoitink

Recente schenkingen

- Willem Hoffman, *Jan van de Dom van Utrecht*. Amsterdam-Antwerpen, Wereldbibliotheek, 1953
- P. Louwerse, *Een goudmijn in 't zand*. Zutphen, P. van Belkum Az., 2^e druk, [1910]
- P. de Zeeuw JGZn., *De schoutenknecht van Amsterdam*. Delft, W.D. Meinema N.V., [196X]
- K. Norel, *Waar vrijheid eeuwen stond*. Wageningen, Gebr. Zomer en Keuning, [1949]
- N.Tj. Swierstra, *De vaderlandse geschiedenis in een notedop*. Baarn, Hollandia, [1937]

Boekbespreking van een recente schenking

Jan van de Dom van Utrecht

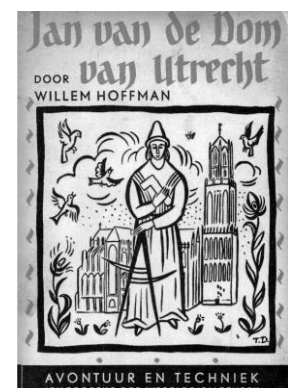
door Willem Hoffman. Tekeningen en omslag van Tjienke Dagnelie. Uitgegeven in 1953 door de A.T. Wereldbibliotheek Amsterdam-Antwerpen in samenwerking met de Stichting Lectoraatvoorziening Jongeren.

De A.T.-reeks (Avontuur en Techniek) is een serie van kleine boekjes, 10 bij 13cm., met spannende avonturen en belangwekkende technische vindingen.

Aan het begin van het verhaal krijgt de abt van Doornik in Henegouwen een brief van zijn vriend, de bisschop van Utrecht, waarin deze vraagt om een goed bouwmeester te noemen. Deze

moet de bouw op zich nemen van een toren, die de mooiste van heel het bisdom moet worden.

Toevallig is zijn petekind Jan een

getalenteerd bouwer en aan hem wordt gevraagd deze taak op zich te nemen. Deze beseft dat het een grote opdracht is, maar hij ziet er tegenop zijn streek te verlaten. Bovendien heeft hij een verloofde, waarmee hij de komende zomer zou gaan trouwen.

Door deze opdracht komt zijn wereld op zijn kop te staan. Na rijp beraad neemt hij natuurlijk de opdracht aan. Samen met zijn vriend Willem, die bouwtechnisch uitvoerder is, vertrekt hij naar Utrecht, waar ze na een reis van tien dagen aankomen. Ze laten allebei hun meisje achter. Jan is daardoor somber en in zichzelf gekeerd, maar Willem neemt het leven lichter op en heeft al gauw een ander.

Nu moet Jan een ontwerp voor de toren maken en in een soort visioen ziet hij de rijzige gestalte van zijn liefste voor zich en zo vormt zij de inspiratie voor de Domtoren. Het ontwerp wordt goedgekeurd en de bouw kan beginnen. Jan ziet in dat dit een levenswerk gaat worden, dat tientallen jaren gaat duren en waarin geen plaats zal zijn voor iets anders, zelfs geen huwelijk.

Jaren gaan voorbij. Willem is getrouwd en heeft kinderen. Jan bouwt voort. Zoetke, zijn geliefde, stuurt hem een brief dat ze eindelijk wel eens een keer wil trouwen; de biologische klok tikt door. Dan schrijft Jan eindelijk dat hij

niet kan trouwen omdat zijn werk hem boven alles gaat, een soort goddelijke roeping. Zij begrijpt het, is trots op hem en blijft hem trouw, maar sterft na twintig jaar in eenzaamheid. Jan krijgt haar laatste brief en twijfelt aan zijn beslissingen. Maar in een visioen ziet hij dat hij door moet gaan.

Eindelijk, na vijfendertig jaar, draagt hij de rest van het werk op aan zijn opvolger. Alle tekeningen kunnen zo worden uitgevoerd en Willem blijft als opzichter. Jan reist terug naar Henegouwen om daar in een klooster te gaan. Nog twintig jaren verstrijken. Dan komt Willem aan de poort en vertelt dat de toren bijna klaar is en over een jaar ingewijd zal worden. Jan reist naar Utrecht en neemt zijn intrek in de kelder van het huis waarin hij vroeger ook heeft gewoond. Niemand herkent hem. Op de dag dat de Dom wordt ingewijd sterft hij op straat, onbekend, maar voldaan over zijn levenswerk.

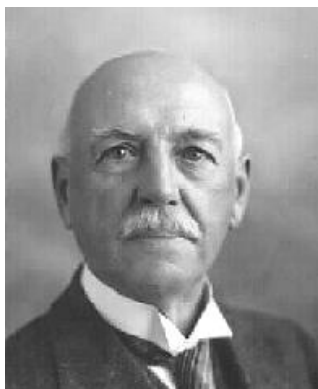

Bijzonder zijn de tekeningen in deze biografie van ene T.D.. Heel trefzeker wordt de bijna mystieke sfeer van het boekje geïllustreerd met middeleeuws aandoende eenvoudige pentekeningen. Is het omwille van die mystiek dat waar over een weefgetouw wordt gesproken, er een spinnewiel staat afgebeeld? Ach, een kniesoor als ik die daar op let.

Lot van den Akker

C.Joh. Kieviet en de vaderlandse geschiedenis

C.Joh. Kieviet (1858-1931) is vooral bekend geworden als de schrijver van de boeken over de jongensfiguur Dik Trom. Men zou hem echter onrecht aandoen als zijn bekendheid alleen werd toegeschreven aan deze schepping van hem, want hij schreef ook een respectabel aantal boeken die in onze vaderlandse geschiedenis spelen.

Over de schrijver

Cornelis Johannes Kieviet werd geboren op 3 maart 1858 in Hoofddorp, in de pas drooggelegde Haarlemmermeer. Zijn vader was daar timmerman. Cornelis Johannes was de op een na jongste van de elf kinderen van het gezin Kieviet. Een vetpot was het daar niet, maar men sloeg er zich doorheen door voortdurend kostgangers in huis te nemen. Dat waren meestal onderwijzers en dat verklaart misschien wel het feit dat drie van de elf kinderen onderwijzer zijn geworden. Kieviet ging op zijn zestiende als kwekeling naar Delft en keerde na drie jaar terug naar Hoofddorp om daar hulponderwijzer te worden aan de openbare lagere school. Op zijn 21^e volgde zijn eerste volwassen aanstelling. Hij werd schoolmeester in Lisse. Hier ontmoette hij zijn vrouw Gezina Louisa Veldhuijzen, de dochter van een bloemenkweker in die plaats. Via Den Haag verhuisde het stel naar Etersheim, een

piepklein dorpje onder Hoorn. Daar schreef hij in 1890 en 1891 zijn eerste twee boeken, *De twee neven* en *Frans van Dorentil*. Rond 1910 werd Kieviet hoofd van een school in Zaandam. In 1917, hij was toen 59 jaar, ging hij vanwege zijn afnemende gezondheid, met vervroegd pensioen. Hij ging wonen in Wassenaar en bleef schrijven. Hij miste daar echter de school en de mensen die hem verhalen kwamen vertellen. C.Joh. Kieviet stierf op 10 augustus 1931.

Waarom Kieviet historische jeugdboeken ging schrijven

Zoals al gezegd heeft Kieviet zijn grootste bekendheid natuurlijk te danken aan Dik Trom. Dat neemt niet weg dat zijn historische jeugdboeken op een aanmerkelijk hoger niveau staan, zonder dat ze echt literair werden. Hij ging ze schrijven omdat hij de traditionele jeugdboeken over de vaderlandse geschiedenis te saai vond. Kieviet echter, wilde die vaderlandse geschiedenis wat meer toegankelijk maken voor de jeugd en zo ook vaderlandsliefde bij hen aankweken. Bovendien blijkt uit zijn boeken dat hij duidelijk trots was op de in zijn ogen vaderlandse deugden zoals bijvoorbeeld heldenmoed. Ook daarvan wilde hij zijn lezertjes bewust maken. Tegen een verslaggever zei hij eens: "Herinnert u zich nog *Adolf en Clara* en *De deserteur* van P.J.Andriessen? 't Zal wel. Kijk, deze schrijver, hoe hoog ik hem ook schat, begreep de kinderziel niet. Zijn boeken berusten hierop, dat hij het romantische scheidt van het geschiedkundige, met het gevolg dat zij hier en daar erg saai zijn. Vooral voor kinderen. Ik daarentegen heb altijd getracht het romantische en het

geschiedkundige dooreen te weven. In geen mijner boeken zult ge bijvoorbeeld een lange verhandeling lezen over het stadhouderloze tijdperk of iets dergelijks." En dat is helemaal juist. De boeken van E. Gerdes, P. Louwerse en vele anderen waren nog geschreven volgens het recept van Jacob van Lennep, die in zijn romans lange historische verhandelingen verwerkte en waren dus nauwelijks boeiend voor kinderen.

Kieviet en de vaderlandse geschiedenis

In zijn jeugd had Johan Kieviet al belangstelling voor geschiedenis. Zijn boeken hierover waren dan ook altijd zeer goed gedocumenteerd. Hij blijkt in deze verhalen een goed verteller, die het verleden, inclusief ridders, toernooien en veldslagen met spanning weet weer te geven. Hij moet wel een grondige studie hebben gemaakt van de in zijn boeken voorkomende vaderlandse geschiedenis, gezien de geschiedkundig verantwoorde namen en jaartallen. Daarbij komt dat zijn oudere broer Lourens, die leraar geschiedenis was, hem ook vaak voorzag van de historische gegevens die hij voor zijn boeken nodig had. Voor zijn boek *Fulco de Minstreel* bijvoorbeeld stuurde Lourens zijn broer een volledig draaiboek met daarbij de waarschuwing het niet allemaal in één boek te verwerken; hij kon er nog wel een uithalen. Johan had zijn broer om zo'n draaiboek gevraagd en hij heeft zich daar dan ook zeer nauwkeurig aan gehouden.

De boeken

Zijn eerste historisch jeugdboeken gingen allemaal over de middeleeuwen. Ze zijn simpel en de opbouw ervan loopt volgens een vast stramien. Een goede ridder, een dappere onbaatzuchtige dienstman met daar vaak tegenover een kwade ridder met een boosaardige en meestal laffe handlanger. Tegen een

historische achtergrond speelt zich een strijd af tussen goed en kwaad, waarbij het goede uiteindelijk altijd wint. Het taalgebruik in de boeken is eenvoudig, wat voor kinderen de boeken meer leesbaar maakt. Bovendien zijn de boeken spannend en informatief. Ze zijn dan ook alle vele malen herdrukt.

De ridderverhalen

In 1892 verscheen zijn eerste ridderverhaal *Fulco de minstreel*. Het boek speelt in het jaar 1297. Het jaar na de moord op graaf Floris V, wanneer verschillende mensen elkaar de macht betwisten over Holland. Hoofdpersonen zijn graaf Gijsbert van IJsselstein en zijn minstreel Fulco. Samen ontketenen zij een opstand om de eigenlijke erfgenamen van Floris V weer aan de macht te brengen. Dit boek werd in 1894 gevolgd door *In woelige dagen* en gaat over de strijd van de graaf van Holland tegen de Friezen in de jaren 1345-1351. In 1897 wordt het boek *Het slot op den Hoef* uitgegeven. Dit boek laat een hevige strijd zien rond de opvolging in Holland tussen graaf Willem van Friesland en de graaf van Loon in 1203. In 1900 verschijnt dan het boek *Uit den riddertijd*. Dit boek gaat eigenlijk vooraf aan *Het slot op den Hoef* en gaat over twee Friezen, Ocke en Sjaerd die als volgelingen van graaf Willem met deze een der kruis-tochten meemaken. Tussen de laatste twee

boeken verscheen in 1898 het boek *De twee broeders*, dat weliswaar in de late middeleeuwen speelt maar niet over ridders gaat.

De overige boeken over de vaderlandse geschiedenis

Natuurlijk laat Kieviet in zijn historische boeken ook de Tachtigjarige Oorlog niet onbesproken. Het eerste over die periode verschijnt in 1901 en is getiteld *Slaet op ten trommele* en speelt in het jaar 1572 in de stad Enkhuizen, waar de geuzen na veel strijd de Spanjaarden weten te verdrijven. In 1905 komt *De Kennemer Vrijbouter* uit dat zich ook in 1572 afspeelt. Het gaat over het beleg van Saardam. In 1927 wordt het boek *De Zeerovers van Oostzaan* uitgegeven, een avonturenverhaal uit 1623 over Jan Compaan, een van de grootste kaperkapiteins uit die tijd met liefst zeven schepen onder zijn commando. *Jongens van Oudt-Holland*, dat in 1904 uitkomt, gaat over de tijd dat tsaar Peter de Grote in de Nederlanden verbleef om zich in de scheepsbouw te verdiepen. De Franse tijd lag in de jonge jaren van Kieviet nog niet zo ver achter hem en het is dan ook niet verwonderlijk dat hij ook in die tijd een tweetal boeken situeerde, namelijk *In den Otter* (1908) en *De Duinheks* (1913).

Het eerste boek gaat over de tijd rond 1813, toen men zich erop voorbereidde het Franse juk af te werpen. Ook het tweede boek heeft het verzet tegen de Fransen als onderwerp en speelt zich af in het dorp Katwijk en gaat over de smokkel vanuit Engeland. U ziet het, Kieviet moet zich in verschillende perioden uit onze vaderlandse geschiedenis hebben verdiept om zijn boeken in een juist historisch perspectief te plaatsen.

De illustratoren

Of jeugdboeken al dan niet succes hebben wordt niet alleen bepaald door factoren als schrijfstijl en spanning, maar ook door de illustraties. Dat is zeker bij historische verhalen het geval. Kieviet en zijn uitgevers zijn er goed in geslaagd om bij de historische boeken goede illustratoren te vinden. Zo is bijvoorbeeld de eerste druk van *Fulco de minstreel* geïllustreerd door Johan Braakensiek, die overigens ook de vertrouwde plaatjes bij *Dik Trom* tekende en misschien wel de meest bekende van de tekenaars was. Braakensiek was in zijn tijd eigenlijk meer bekend als politiek tekenaar, maar hij was bovendien een kenner van de vaderlandse geschiedenis. Met hem zijn L.W.R. Wenkebach, C. Koppenol, Daan de Vries, Rie Reinderhoff en Rein van Looy de bekendste illustratoren van de oudere uitgaven. Later zorgden modernere illustratoren als Rien Poortvliet, Marie Sophie Mejan, Dick de Wilde en Jaap Nieuwenhuis ervoor dat ook de lezertjes van de nieuwe generaties door de boeken van Kieviet werden geboeid.

Eef Nulden

Bronnen:

- Henk van Gelder, 't Is een bijzonder kind, dat is ie,
- Verzamelaarhandleiding voor de boeken van C.Joh. Kieviet
- C.H.Slechte in de Omnibus In de Riddertijd (Uitg. Kruseman 1981)

Boekvergelijking

De dood van Willem I van Oranje, Willem de Zwijger, de Vader des Vaderlands

Is er verschil in beschrijving door schrijvers uit uiteenlopende tijden van de tragische dood van Willem van Oranje? Zoals bijna iedereen weet uit de geschiedenisboekjes werd hij

Uit: *Prins Willem, Vader des Vaderlands* door W.G. van de Hulst. Illustraties van J.H. Isings Jr.

doodgeschoten in 1584 te Delft door Balthazar Gerards. Bekend zijn ook zijn laatste woorden: "Mon Dieu, ayez pitié avec mon âme et de ce pauvre peuple." (Mijn God, heb medelij met mijn ziel en dit arme volk). In het Prinsenhof zijn in de muur nog de kogelgaten te zien die herinneren aan dit noodlottige voorval.

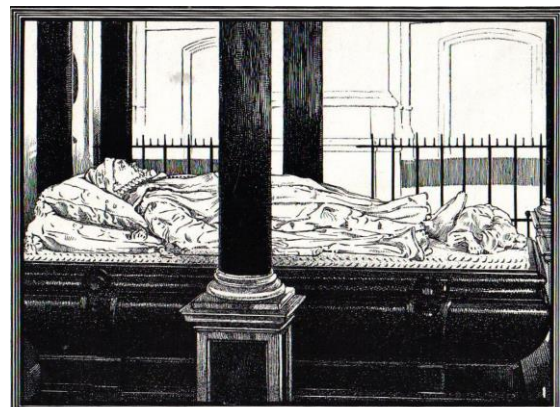
In 1910 beschrijft Ruth Putman in het prachtig uitgevoerde *Willem de Zwijger, Prins van Oranje*, de laatste woorden van de prins nog als enigszins omstreden; een Delfts katholiek beschreef de situatie aldus: De Prins is terstond neergevallen en heeft niet langer dan de tijd van een paternoster zijn lippen een weinig geroerd.

Een ooggetuige, Van Uylenburgh, schreef echter naar zijn woonplaats Veere dat de Prins duidelijk zei: "Mon Dieu, mon Dieu ayez pitié de moi et du pauvre peuple."

In 1948 schrijft W.G. van de Hulst in zijn *Prins Willem, Vader des Vaderlands*: Op de onderste trede der trap leggen ze hem neer, en dan horen ze zijn zachte, zijn laatste woorden: "Mijn God, heb medelijden met mijn ziel en met dit arme volk." Daarna vraagt zijn zuster nog of hij zijn ziel in de handen van de Here Jezus geeft. "Ja." Dit is dus zijn laatste woord.

In *Een Helt Sonder Vreesen, Prins Willem I van Oranje* schrijft H. te Merwe: de Prins stortte neer, half opgevangen door de heer De Maldere, zijn stalmeester die vlak achter hem was. "Mon Dieu, aie pitié de mon âme et de ce pauvre peuple." (Mijn God, ontferm u over mij en over dit arme volk.) Ook hier beantwoordt hij nog de vraag van zijn zuster met "Ja".

Ook P. de Zeeuw heeft in zijn boek *Willem de Zwijger*, diens dood beschreven: De Prins zakte dodelijk getroffen ineen en werd gegrepen door zijn stalmeester, Malderé. Deze hoorde hem duidelijk zeggen: "Mon Dieu, ayez pitié avec mon âme, mon Dieu ayez pitié de ce pauvre peuple." Ook hier zegt hij nog flauw "Ja" op de vraag van zijn zuster.

Uit: *Willem de Zwijger, prins van Oranje* door Ruth Putnam. Illustraties van J.H. Isings Jr.

In 1959 verscheen van W.G. van de Hulst ook nog het boek *De Prins en zijn moordenaar*. Dit is echter precies hetzelfde boek als *Prins Willem* uit 1948. Behalve de spelling en de zinsbouw is er eigenlijk weinig verschil in alle vier de boeken. Bij Van de Hulst zou het ook nog gaan over vergiftigde kogels en Putman refereert nog aan een sectie, waarbij aan het licht kwam dat de kogel

niet in het hart terecht is gekomen, en dat de Prins dus niet meteen dood was en de gevleugelde woorden heel goed geuit kan hebben.

Opvallend is dat *De Zeeuw*, *Te Merwe* en *Van de Hulst* alledrie hun boek besluiten met het volledige *Wilhelmus*, alle 16 coupletten.

Lot van den Akker

Den vaderlant ghetrouwe en Oranje boven!

Als opgroeiende jongeman in de jaren '50 woonde ik - tot mijn geluk, besepte ik later - schuin tegenover de Christelijke Jeugdbibliotheek. Deze was gehuisvest in een verbouwde herenmodezaak en leek in niets op de bibliotheken van nu. Je kon er boeken lenen, meer niet. Boeken met blauw- of zwartwit gewolkte kaften. Heel soms zat er binnenin een deel van de stofomslag geplakt. En dan was er natuurlijk het witte velletje waarop stond vermeld, aanvankelijk handgeschreven, later met datumstempel, wanneer de boeken terug moesten. Ik weet niet meer hoelang je ze mocht houden. Geen drie weken in ieder geval. Verlengen was meen ik wel toegestaan. Achter het tafeltje van de jeugdige bibliothecaresse hing een prachtige plaat tussen twee stokken, met daarop verkleumde Franse soldaten in mooie uniformen*. Op de plaats van de etalage van het oude modemagazijn

was een leeshoekje ingericht, waar je *stil* op een stoel mocht zitten lezen. Daar zocht je je boeken uit. Om de niet-geselecteerde boeken weer op hun plaats terug te zetten dienden houten plankjes. En daar zat ik dan met een stapeltje boeken over onze vaderlandse geschiedenis. Welke zou ik nemen? Bijna altijd waren dat boeken over de Tachtigjarige Oorlog of de Franse Tijd, met onmiskenbaar patriottische motto's als 'den Vaderlant ghetrouwe' en 'Oranje boven'. Mijn belangstelling voor Vaderlandse

„Ze willen de Fransen wegbidden!“

Uit: *Oranje Aert de Prinsenvode* door H. te Merwe

in

De Almense Mölle

vindt u :

Galerie De Blauwe Deur.
Een kunstgalerie, die het hele jaar door schilderijen, tekeningen, beelden en fotografie exposeert.
De galerie is geopend op woensdag 10.00-17.00, op donderdag en vrijdag 14.00-17.00 (van november tot half maart gesloten op do & vrij), de eerste zondag van de maand en het eerste weekend van de maand op zaterdag en zondag 12.00-17.00.
Kom gerust eens een kijkje nemen.

www.blauwedeur.nl

Geschiedenis als schoolvak moet toen zijn gewekt. En ook is destijds de basis gelegd voor mijn latere voorliefde voor historische locaties. De tekeningen van H. Poeder, Menno, Ir. Meischke, Prahl, Perdok, Dozy en Rootchiv - om nog maar te zwijgen van het weergaloze werk van Isings - hebben in belangrijke mate daartoe bijgedragen. Nog altijd kan ik, op bezoek in een van onze oude vestingsteden, schele Ebben** schichtig door de donkere straten zien sluipen, zie ik de rode marskramer gehaast nog net voor het sluiten van de poort de stad binnengaan en hoor ik de hoefslag van het paard van de geheimzinnige koerier op de harde keien klinken. En wanneer het buiten stevig wintert en vroeg begint te schemeren, dan beeld ik mij in, daar in de oude herberg van Beusichem, hoe de Napoleontische troepen destijds de bevroren rivier moesten oversteken.

De Christelijke Jeugdbibliotheek is verdwenen, maar de christelijke zondagsschoolboekjes niet. De boekjes van Callenbach Nijkerk, Meinema Delft en Jan Haan Groningen. U kreeg ze met Kerstmis, een sinaasappel erbij, als leerling van de zondagsschool. Namen als P. de Zeeuw J.Gzn, J. Snoep Jr, H. te Merwe, Sibe van Aangium***, Dr. Roelink en Hugo Kingmans stonden garant voor menig spannend historisch verhaal. Ze schieten u vast weer te binnen. Mocht u hun werk nog eens willen lezen, dan weet u waar u moet zijn: StOK, Laarstraat 31, in de oude vestingstad Zutphen.

Bram van IJperen

* Bedoeld wordt Isings' schoolplaat: Franse troepen trekken over de Lek-15 Januari 1795

** Schele Ebben is hoofdpersoon in *Willem Wijcherts* van W. G. van de Hulst

*** Zie ook het artikel over *Hotse Hiddes* elders in deze special

in- en verkoop van:

jeugdboeken
geïllustreerde jeugdboeken
antiquarische strips
plaatsjesalbum/reclameuitgaven
prentenboeken

4 à 5x per jaar geven wij een catalogus uit met de nieuwste aanwinsten op bovengenoemde onderwerpen

bezoek na afspraak

Antiquariaat
de Spreng

Ton van der Heijden

Boompjes 1
4286 LE Almkerk
0183-403402
06-20955325
ajmvdheijden@planet.nl

